

DIRBTINIO GENERATYVINIO INTELEKTO KŪRINYS KAIP AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS OBJEKTAS

Kamilia Edita Fominova, Rolandas Bugys

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto

4-o kurso studentai

Saulėtekio al. 9, I rūmai, 10222 Vilnius

El. paštas: kamilia.fominowa@gmail.com; rolandas.bugys@tf.stud.vu.lt

Mokslinio straipsnio akademinis kuratorius jaunesn. asist. dokt. Justinas Drakšas

El. paštas: justinas.draksas@tf.vu.lt

Mokslinio straipsnio praktinė kuratorė dr. Milda Markevičiūtė

El. paštas: vytautas.mizaras@tf.vu.lt

Straipsnio tikslas yra aptarti dirbtinio generatyvinio intelekto kūrinio santykį su autorių teisėmis bei apžvelgti ir nustatyti dirbtinio intelekto kūrinio autorių teisių apsaugos galimybes. Darbu taip pat siekiama išanalizuoti šios technologijos ir autorių teisės sąveiką bei aptarti autorių teisių potencialius apsaugos aspektus įtraukus dirbtinį intelektą į kūrybinį procesą. Atlikus tyrimą matyti, jog vertinant dirbtinio intelekto sukurtą kūrinių intelektinės nuosavybės teorijų kontekste prieinama prie išvados, kad pastarasis dėl specifinių teorijų keliamų tikslų vertintinas nevienareikšmiškai. Nors ir tarptautiniu mastu nėra suvienodinto dirbtinio intelekto reguliavimo, tačiau įvertinus naujausias tendencijas manytina, jog autorių teisių apsaugos objektu veikiausiai galės būti ir dirbtinio intelekto sukurtas kūrinys, bet tokiu atveju būtų taikytini papildomi vertinimo kriterijai.

Pagrindiniai žodžiai: Dirbtinis generatyvinis intelektas, autorių teisė, intelektinės nuosavybės teorijos, kūrinys, kūrėjas, autorius.

The aim of this paper is to discuss the impact of AI on copyright law and to review and determine the subjectivity and protectability of AI works. To analyse the interaction between this technology and intellectual law, and to discuss the enforcement of copyright when artificial intelligence is incorporated into the creative process. The study shows that the assessment of an AI work in the context of intellectual property theories leads to the conclusion that the latter is subject to different interpretations because of the specific objectives of the theories. Although there is no unified international regulation of artificial intelligence, but recent trends suggest that a work created by means of artificial intelligence is likely to be eligible for copyright protection, but that additional assessment criteria would be applied in such case.

Key words: Artificial generative intelligence, copyright, intellectual property theories, work, creator, author.

Įvadas

Temos aktualumas ir originalumas. Pastarąjį dešimtmetį dirbtinio intelekto technologinis proveržis kelia įvairiausias diskusijas ir tai nulėmė tam tikrą interesų grupių susiskirstymą. Vienos grupės pasisako už technologijų vystymąsi manydamos, kad tai reiškia socialinę ir (ar) ekonominę gerovę, kitos, tuo tarpu, išreiškia susirūpinimą keldamos klausimą ar dirbtinio intelekto vystymasis nekelia pavojaus žmonijai. Teisėkūros pasaulyje atsiradęs intensyvus diskursas apie galimą dirbtinio intelekto technologijų ir kūrybiškumo bei jo apsaugos sankirtą. Šiame darbe nagrinėjant galimybes taikyti autorių teisių apsaugą dirbtinio intelekto sukurtam kūriniui tiriamos teisinių sistemų spragos, taip pat apžvelgiami vis dar mažai ištirti teisinio reguliavimo siūlymai sprendžiant dirbtinio intelekto integracijos į intelektinės nuosavybės objektų ir subjektų apsaugos klausimus. Vienas iš tokių naujai išgrynintų probleminių aspektų, klausimas, ar dirbtinis intelektas yra savarankiškas kūrėjas ir ar jo kūrinys yra (gali būti) autorių teisių apsaugos objektas. Antai dirbtinis intelektas objektyviai sukuria kūrinį, tačiau kas ir kaip gali įgyvendinti autorių teises į jį nėra atsakyta Lietuvos ar užsienio jurisdikcijose. Būtent dėl šių priežasčių dirbtinio generatyvinio intelekto įtaka kūrybai, bei su kūryba susijusioms teisėms yra ypač aktualūs klausimai formuojant autorių teisių apsaugos doktriną. Atitinkamai, pagrindinis šio **darbo tikslas** yra išanalizuoti ir pateikti atsakymą – ar dirbtinio generatyvinio intelekto sukurtą kūrinį galima laikyti autorių teisių objektu ir jeigu galima, kam priklauso autorinės teisės į jį. Atsižvelgiant į iškeltus probleminius aspektus ir nagrinėjamos temos ekspansyvumą pagrindinis šio mokslinio darbo **tyrimo objektas** yra dirbtinio generatyvinio intelekto sukurtas kūrinys, kaip galimas autorių teisių apsaugos objektas, taip pat kiti su šia problematika susiję klausimai, tokie kaip kiti potencialūs dirbtinio intelekto sukurtą kūrinio autorių teisių apsaugos subjektai, teisinio reguliavimo iššūkiai. Minėtam klausimui atsakyti ir tinkamai ištirti darbo objektą buvo išsikelti ir įgyvendinti šie **tyrimo uždaviniai**: dirbtinio intelekto sukurtas kūrinys, kaip autorių teisių apsaugos objektas, konceptualiai įvertintas per tradicinių intelektinės nuosavybės teorijų (iš kurių iš esmės vystėsi intelektinė teisė) prizmę; aktualiais klausimais palygintas Lietuvos, Europos Sąjungos ir užsienio teisinis reguliavimas; įvertintos dirbtinio generatyvinio intelekto sukurtą kūrinio kaip autorių teisių objekto apsaugos potencialios galybės; išanalizuotas dirbtinio generatyvinio intelekto kūrinio autorystės klausimas; aptarti kriterijai taikomi dirbtinio generatyvinio intelekto programos sukurtą kūrinio autorių teisių apsaugai taikyti; apžvelgta ir įvertinta tarptautinė teismų praktika dirbtinio generatyvinio intelekto programų autorių teisių pažeidimų klausimu bei siūlomo reguliavimo pritaikomumas. Atliekant mokslinį tyrimą bei rengiant akademinį straipsnį pasitelktas lyginamasis, lingvistinis ir analizės **metodai**. Lyginamuoju metodu naudotas siekiant palyginti skirtingas intelektinės nuosavybės teorijas dirbtinio generatyvinio intelekto kūrybos apsaugos atžvilgiu, taip pat lyginant Europos

Sąjungos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Prancūzijos, kaip pirmųjų jurisdikcijų numačiusių ir įtvirtinusių teisinį dirbtinio intelekto naudojimo reguliavimą, justiciją autorių teisių apsaugos srityje. Lingvistiniu metodu naudotasi atskleidžiant kūrinio, dirbtinio intelekto, originalumo bei kitų sąvokų turinį. Sisteminiu metodu naudotasi nagrinėjant teismų praktiką, skirtingas įstatymo redakcijas, siejant jas tarpusavyje bei ieškant sąsajų tarp dirbtinio generatyvinio intelekto kaip autorių teisių subjekto ir šio kaip įrankio žmogaus kūrybos procese. Taip pat pastarasis metodas pritaikytas analizuojant dirbtinio intelekto sukurto kūrinio ir paties dirbtinio intelekto ryšį. Pagrindiniai šio **darbo šaltiniai** buvo Lietuvos, Jungtinių Amerikos Valstijų bei Prancūzijos teisės aktai ir teisės doktrina, kuriais remiantis buvo pradėtas kūrybos, autorių teisių, kūrinio originalumo ir kitų sąvokų aiškinimas, pasiūlyti dirbtinio intelekto teisinio reguliavimo variantai. Taip pat užsienio teismų praktika ir Europos Sąjungos teisės aktai nagrinėjant potencialaus dirbtinio intelekto reguliavimo siūlymus.

1. Dirbtinio generatyvinio intelekto sukurto kūrinio samprata ir vertinimas

Siekiant išsamiai išanalizuoti dirbtinio generatyvinio intelekto sukurto kūrinio sampratą reikalinga atskleisti dirbtinio intelekto veikimo principus ir Lietuvoje įtvirtintus kūrinio pripažinimo autorių teisių saugomu objektu bendruosius aspektus.

Lietuvos Respublikos teisės sistemoje kūrinio apibrėžimas numatytas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo (toliau – ATGTĮ) 2 straipsnio 32 dalyje (2022 m. lapkričio 24 d. redakcija galiojanti nuo 2024 m. sausio 1 d.). Įstatyme įtvirtinta, kad kūrinys – tai originalus kūrybinės veiklos rezultatas literatūros, mokslo ar meno srityje, nepaisant jo meninės vertės, išraiškos būdo ar formos. Taigi iš įstatyme įtvirtinto apibrėžimo galima išskirti du pagrindinius kriterijus, kuriems esant kūrinį galima laikyti kūriniumi teisine prasme – pirma, kūrinys turi būti laikomas kūrybos rezultatu, ir, antra, jis turi būti originalus (Mizaras, 2008, p. 166). Kūrinio pripažinimas tokiu teisine prasme lemia kūrinio kaip autorių teisės objekto pripažinimą, taigi ir autorių teisių normų taikymą šiam objektui. ATGTĮ 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, kad autorių teisių objektai – originalūs literatūros, mokslo ir meno kūriniai, kurie yra kokia nors objektyvia forma išreikšti kūrybinės veiklos rezultatai. Taigi ir šioje normoje įtvirtinti tokie patys reikalavimai – kūriniumi keliamas originalumo kriterijus ir, kad pastarasis būtų objektyviai išreikštas veiklos rezultatas. Objektyviai išreikšto kūrybinės veiklos rezultato kriterijus lemia, kad autoriaus idėja negali būti pasilikusi jo sąmonėje, ji privalomai turi būti išreikšta taip, kad su šia objektyviai būtų galima susipažinti aplinkiniams asmenims (V. Mizaras, 2008, p. 175). Tuo tarpu originalumas pasireiškia autoriaus asmenybės atsiskleidimu kūrinyje, kūrinio išreiškimu kūrybiška ir individualia išraiškos forma. Tad apibendrinant galima teigti, kad Lietuvos jurisprudencijoje kūrinys kaip autorių teisių objektas yra originalus, objek-

tyviai išreikštas literatūros, mokslo ar meno kūrinys, kuris pasireiškia kaip žmogaus intelektualinės veiklos rezultatas.

Vertinant dirbtinį generatyvinį intelektą kaip kūrėją reikia atsižvelgti į tai, kad laikomasi nuostatos, jog kūrėju gali būti tik žmogus, kadangi tik žmogui lemta turėti kūrybines galias. Kūriniui būdingas intelekto bruožas – o tai reiškia protinę būtis pažinimo galią, kūriniu turi pasireikšti kūrėjo minčių ir jausmų turinys (V. Mizaras, 2008, p. 167-168). Taigi esminis momentas sukurtą kūrinių laikyti autorių teisių objektu yra šio šaltinis, tai yra intelektas, kuris kaip įprasta buvo tapatinamas tik su žmogaus protine veikla. Tačiau plečiantis technologinėms galimybėms šalia žmogaus proto atsiranda ir kitas – dirbtinis intelektas, taigi kyla klausimas, ar dirbtinio intelekto generuojami kūriniai taip pat gali būti laikomi autorių teisių objektais.

Dirbtinis intelektas savo esme yra žmogaus sukurta programinė sistema, pasižyminti tam tikro laipsnio racionalumu, kurios esmę sudaro teisingas išorinių duomenų interpretavimas, mokymasis iš jų ir įgytų žinių bei turimos patirties panaudojimas efektyviai įgyvendinant konkrečius tikslus (Mockevičius, 2020, p. 9). Paties dirbtinio intelekto veikimo pagrindas yra jo samprotavimo modelis, kuris priima iš jutiklių gaunamus duomenis ir atsižvelgdamas į tikslą, kurį reikia pasiekti, priima konkretų sprendimą ir sukuria kūrinių (A Definition of AI:..., 2018, p. 3-4). Taigi dirbtinis intelektas yra mašina, kuriai siekiama suteikti galimybę mąstyti pačiai, įgalinti mašiną veikti žmogaus intelektui būdingais principais, tai yra turėti galimybę savarankiškai mąstyti, mokytis, spręsti problemas ir priimti sprendimus. Iš esmės įgyvendinti siekį, kad esminis skirtumas tarp mašinos ir žmogaus intelekto liktų tik prigimtis – dirbtinis intelektas būtų sukurtas žmogaus (Babayan, 2018, p. 8-12). Tokios savybės leidžia dirbtinį intelektą suvokti kaip autonomišką kūrėją, kuris nors ir su žmogaus iniciatyva, tačiau gali kurti savarankiškai ir nenuspėjamai. Augantis dirbtinio intelekto autonomiškumas kūrybos procese kelia rimtų iššūkių nusistovėjusiam supratimui apie autorių teises ir kam pastarosios gali būti taikomos. Vienas iš galimų būdų spręsti tokius iššūkius yra grįžimas prie autorių teisių „šaknų“, tai yra intelektualinės nuosavybės teisės teorijų. Intelektinės nuosavybės teisės teorijos yra pagrindas intelektualinės nuosavybės teisės susiformavimui (taigi ir autorių teisių susiformavimui), jos padeda kurti ir aiškinti šios teisės šakos normas (Wilkofer, 2014, p. 257). Pastarosios Lietuvoje nėra sulaukusios didelio tyrėjų dėmesio (Kiškis, 2009, p. 25), tačiau pagrindinėmis galima laikyti asmenybės, darbo ir utilitarines teorijas, kurios išreiškia skirtingą požiūrį į autorių teises, šių teisių egzistavimo poreikį ir tikslą ir galiausiai turėjo nemenką įtaką autorių teisių formavimuisi bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijose (Stonkienė, 2011, p. 36-37). Todėl į darbe nagrinėjamą klausimą ar dirbtinio intelekto sugeneruotam kūriniui gali būti taikoma autorių teisių apsauga bus stengiamasi pažvelgti konceptualiai, jį vertinant iš tradicinių intelektualinės nuosavybės teorijų perspektyvos. Kaip bus matyti vėliau, atsakymas priklausomai nuo skirtingų intelektualinės nuosavybės teorijų palaikomų teiginių gali skirtis.

1.1. Asmenybės teorija

Prieš pradėdant vertinti dirbtinio intelekto sukurtą kūrinį kaip autorių teisių objektą Lietuvoje konkrečių intelektualinės nuosavybės teorijų kontekste, reikėtų atkreipti dėmesį į tai, jog vertinimas pateikiamas conceptualiai, tai yra dirbtinio intelekto sugeneruotą kūrinį vertinant per konkrečios teorijos esminius ir išgrynintus teiginius. Realybėje jokia valstybė savo teisiniu reguliavimu nepasirenka konkrečios intelektualinės nuosavybės teorijos, atvirkščiai, yra įvairių teorijų požymių, šios yra persipynusios ir viena kitą papildančios (Birštonas *et al.*, 2010, p. 24-25). Taigi šiame darbe pateikti vertinimai yra labiau teorinio ir sąlyginio pobūdžio „perleidžiant“ dirbtinio intelekto sukurtą kūrinio reiškinį per konkrečių intelektualinės nuosavybės teorijų prizmę.

Esminis asmenybės teorijos požymis išskiriantis šią teoriją iš kitų yra tai, kad asmenybės teorija intelektualinės veiklos rezultatą vertina kaip asmenybės tęsinį, kuris ir po kūrinio sukūrimo neatsiejamai lieka susijęs su autoriumi, jo asmenybe (Birštonas *et al.*, 2010 p. 30). Ši teorija grįsta Hėgelio filosofija apie asmens ir jo nuosavybės santykį. Teigiama, kad kūryba yra pagrindinė asmens laisvės ir kiti asmenys (ne žmonės) tokios laisvės neturi. Todėl iš šios pamatinės teisės kylanti kūryba yra verta atitinkamos teisinės apsaugos (Kiškis, 2009 p. 29). Taigi matyti, kad kūryba ir bet koks iš intelektualinės veiklos gautas rezultatas yra tiesiogiai siejamas su kūrėjo asmeniu ir tai lemia kūrėjo neturtinių teisių apsaugos akcentavimą. Asmenybės teorijos įtaka yra gajai kontinentinės teisės Europos valstybėse (Birštonas *et al.*, 2010, p. 24-25). Lietuva šiuo klausimu taip pat nėra išimtis kadangi laikomasi pozicijos, jog kūrybinės veiklos rezultato šaltinis yra fizinio asmens individuali intelektualinė veikla (Stonkienė, 2011, p. 66). Tad jau vien intelektualinės veiklos šaltinio supratimas Lietuvoje suponuoja išvadą, jog Lietuvos Respublikos teisėkūra yra akivaizdžiai paveikta asmenybės teorijos teiginiais.

Vertinant dirbtinio generatyvinio intelekto sukurtą kūrinį ir paties dirbtinio intelekto gebėjimą kurti savarankiškai asmenybės teorijos kontekste reikalinga išnagrinėti du aspektus. Pirma, dirbtinis intelektas nėra žmogus, taigi negali būti prilygintas asmenybei. Tai savaime suponuoja išvadą, jog vargu ar asmenybės teorija gali pripažinti dirbtinio intelekto sugeneruotą kūrinį kaip autorių teisių objektą. Antra, net ir nevertinant formaliai, tai yra atmetus tai, kad dirbtinis intelektas nėra žmogus, skiriasi žmogaus ir dirbtinio intelekto kūrybos principai.

Kaip minėta, dirbtinis intelektas yra žmogaus sukurta programinė sistema, kuri turi tam tikrų panašių požymių į žmogaus intelektą, tai yra gebėjimas interpretuoti duomenis, gebėjimas mokytis iš įgytų žinių bei turimos patirties ir gebėjimas visas šias žinias panaudoti konkrečioms tikslams. Tačiau tai nėra žmogus, tai yra tam tikras žmogaus produktas sukonstruotas ir sutelktas skaitmeninėje laikmenoje. Tad atsižvelgiant į tai, kad asmenybės teorija akcentuoja kūrėjo asmens ir jo kūrinio ryšį,

akivaizdu, jog kompiuterinė sistema nėra asmuo, tai yra nėra fizinis asmuo ir joks ryšys tarp kūrėjo asmens ir sugeneruoto kūrinio nėra įmanomas. Tačiau net ir atmetus šį formalų argumentą paneigiantį dirbtinį intelektą kaip kūrėją asmenybės teorijos kontekste, reikalinga patyrinėti ir žmogaus bei dirbtinio intelekto kūrybinės veiklos principus.

Visų pirma, lyginant žmogaus intelektą ir dirbtinį intelektą atkreiptinas dėmesys į šių intelektų gebėjimą veikti savitiksliai. Dirbtinis intelektas veikia jau esančių ir iš anksto jam nurodytų duomenų pagrindu. Vadinasi atlikdamas konkrečią užduotį dirbtinis intelektas veikia uždarame žinių rate. Dirbtinis intelektas surinkęs jam prieinamus ir iš anksto numatyto pobūdžio duomenis atrenka, vėliau juos apibendrindamas ir pastebėdamas tam tikras tendencijas sukuria konkretų rezultatą, kas ir yra dirbtinio intelekto sugeneruotas kūrinys. Tuo tarpu žmogaus intelektas veikia kitaip. Žmogaus žinių ratas nėra uždaras, duomenis žmogaus intelektas atrenka ir abstrahuoja įjungdamas daugiau atrankos kriterijų, tai yra tokių kaip subjektyvių įsitikinimų, visuomenės nulemtų vertybių, kultūrinių ir religinių aspektų, laikmečio, galų gale net žmogaus nuotaikos, patirties, amžiaus, lyties, įgūdžių ir kitų dedamųjų. Kurdamas žmogus pasikliaudamas vien jau skonio pojūčiu gali tam tikrų tendencijų atsisakyti ir atvirkščiai, jas pritaikyti. Šie visiškai žmogiškojo pobūdžio veiksniai ir požymiai yra būdingi tik žmogaus intelektui, dirbtinis intelektas visų šių dėmenų bent jau kol kas visiškai nežino. O tai lemia nemenką kūrybinės laisvės eliminavimą iš dirbtinio intelekto, dirbtinio intelekto kūryba lieka gana suvaržyta palyginus su žmogaus intelekto galimybėmis. Žmogiškųjų savybių nebuvimas dirbtiniame intelektu lemia ir asmenybės bei jo sukurto kūrinio ryšio nebuvimą (Mockevičius, 2020, p. 17-18).

Tad net ir nekreipiant dėmesio į tokią formalų trūkumą kaip tai, kad dirbtinis intelektas nėra žmogus, tai, kad dirbtiniam intelektui trūksta žmogiškųjų požymių, lemia išvadą, kad asmenybės teorija paneigia dirbtinį intelektą kaip pilnavertį kūrėją. Taigi dirbtinio intelekto sukurtas kūrinys, remiantis asmenybės teorija, negali būti laikomas autorių teisių objektu.

1.2. Darbo teorija

Darbo teorija, dar kitaip žinoma kaip prigimtinės intelektinės nuosavybės teorija yra inspiruota Dž. Loko (J. Locke) filosofinių idėjų ir iš esmės teigia, kad asmuo savo darbu iš laisvai naudojamų resursų sukūręs kūrinį iš prigimties turi šio kūrinio nuosavybės teises. Dž. Loko teigimu prigimtinė teisė yra turėti tai, ką gauni pridėjęs nuosavą darbą ir kūną prie bendrų išteklių, kitaip tariant būti savo kūrinio savininku (Kiškis, 2009 p. 26). Taip pat darbo teorija kūrybiškumą laiko antraeilium dėmeniu teigdama, jog esminis kriterijus naujo kūrinio radimuisi yra darbas, o darbo sąvokos platesnis suvokimas leidžia manyti jog vien investicijos (pavyzdžiui kūrybos proceso finansavimas) yra pakankamas pagrindas atsirasti tam tikroms intelektinės nuosavy-

bės teisėms. Tokia opinija pagrįstai intelektualinės nuosavybės savininku leidžia laikyti ir juridinį asmenį (Birštonas *et al.*, 2010, p. 28-29). Taigi esminiai darbo teorijos kriterijai norint pripažinti intelektualinės nuosavybės teises konkrečiam kūriniiui yra darbo ar kitokios investicijos įnešimas į kūrybos procesą. Todėl tiriant darbo teorijos ir dirbtinio intelekto kūrybos santykių svarbus akcentas yra būtent dirbtinio intelekto kūrybos procesas, tai yra vertinimas kiek dirbtinis intelektas kūrybos procese įdeda realaus darbo, pastangų ir kitų išteklių siekiant sukurti konkretų kūrinį. Kad geriau suprasti dirbtinio intelekto kuruojamą kūrybos procesą būtina trumpa techninio pobūdžio analizė.

Techniniu požiūriu dirbtinis intelektas yra kompiuterinė programa veikianti algoritmų pagrindu. Šios programos paprastai pasižymi sudėtingais matematiniais, statistiniais ar net biologiniais algoritmais. Algoritmų dėka dirbtinis intelektas geba spręsti aiškiai apibrėžtas logines problemas, mokytis iš pateiktų duomenų ir galiausiai mokytis iš savo patirties kuriant efektyvesnius būdus pasiekti konkretų rezultatą. Būtent gebėjimas mokytis lemia tai, kad dirbtinis intelektas turi savybę keistis ir tobulėti, o tai tam tikra prasme reiškia dirbtinio intelekto autonomijos didėjimą nuo programuotojo ar programos naudotojo. Taigi mašininio mokymosi savybė dirbtinį intelektą daro išskirtinį tarp visų programų ir kartu atima programuotojo ar programos naudotojo galimybę numatyti kokį rezultatą kurdamas jis pasieks. Šia prasme kūrybinis žmogaus indėlis tampa visiškai minimalus, nes „kūrybinė paletė“ atsiduria dirbtinio intelekto dispozicijoje (Mockevičius, 2020, p. 9-10). Tačiau pats savo iniciatyva dirbtinis intelektas kūrybos proceso nepradeda. Visais atvejais reikalinga dirbtinio intelekto programos naudotojo iniciatyva, tai yra reikalingi tam tikri pradiniai naudotojo įvesti tekstai, kurių pagrindu dirbtinis intelektas pradeda kūrybos procesą (Mockevičius, 2020, p. 13-14). Taigi supaprastintai dirbtinio intelekto kūrybos procesas atrodo taip: programos naudotojas įveda įvesties tekstą, dirbtinis intelektas algoritmų dėka remdamasis teksto pateikta kryptimi atpažįsta panašius būsimo rezultato pavyzdžius, šiuos atrenka, sumodeliuoja ir sugeneruoja tam tikrą rezultatą. Jei dirbtinis intelektas konkrečioje srityje yra pakankamai patobulėjęs, pastarasis gali sugeneruoti naudotojui visiškai nenuspėjamą rezultatą. Visa ši įvykių schema darbo teorijos kontekste yra tam tikra darbinė, kūrybinė veikla – dirbtinis intelektas panaudodamas viešai prieinamus duomenis sugeneruoja kūrinį. O naudotojo darbas telieka suvesti tam tikrą tekstą kūrybiniam procesui inicijuoti. Lieka tik klausimas, ar tokio pobūdžio darbinė veikla yra pakankama šios veiklos rezultatą laikyti autorių teisių objektu.

Lietuvių kalbos žodyne sąvoka darbas apibūdinamas kaip tikslingas, visuomenei naudingas žmogaus veikimas, reikalaujantis protinių ar fizinių jėgų įtempimo. Kaip minėta, intelektualinės nuosavybės teisės darbo teorija teigia, kad pasitelkus darbą, panaudojus prieinamus išteklius ir iš to gavus tam tikrą rezultatą – asmuo iš prigimties turi nuosavybės teisę į šį rezultatą. Taigi kalbama apie prigimtines teises, kurios panašiai kaip ir asmenybės teorijos atveju yra neatsiejamos nuo žmogaus esybės. Dirbtinis

intelektas yra ne žmogus, o kompiuterinė programa, tad vargu ar galima kalbėti apie kokias nors prigimtinės teisės negyvam daiktui. Taip pat minėta, kad nors dirbtinis intelektas kūrybai sugeba pasitelkti atitinkamas prieinamas duomenų bazes, mokyti iš šių duomenų ir savos patirties, tai nėra pakankamas pagrindas jį laikyti gyva esybe. Be to, darbo sąvoka suprantama kaip žmogaus veikla kurioje pasitelkiama protinė ar fizinė įtampa. Pastaroji sąvoka nesuderinama su dirbtinio intelekto veikimo principais, kadangi nors dirbtinis intelektas ir sugeba keistis ir tobulėti, jis išlieka kompiuterine programa, kuri darbo procese yra labiau įrankis nei darbo funkciją atliekantis subjektas. Kitoks aiškinimas lemtų tai, kad nupiešto paveikslo atžvilgiu autorinės teisės turėtų teptukas.

Darbo teorijos kontekste vertinant programos kūrėją, programos savininką ar jos naudotoją indėlį prie dirbtinio intelekto kūrinio sukūrimo, manytina, kad jų darbo indėlis nėra pakankamas būtent kūrybine prasme. Programuotojo darbas atspindi paties dirbtinio intelekto kūrybos procese, tačiau jis nenumano kokius produktus sukurs dirbtinis intelektas, todėl jis negali būti autorių teisių turėtojas. Programos savininkas gali būti investuotojas dirbtinio intelekto sukūrimui ar įsigijimui, tačiau jis neturi nieko bendro su pačiu dirbtinio intelekto sukurtu kūriniu ar pačia kūrybine veikla. Programos naudotojo sukurtas tekstas kūrybai inicijuoti nėra pakankamas pagrindas jam suteikti autorinės teisės, kadangi trūksta svarbaus darbo teorijai dėmens – prieinamų išteklių pasitelkimo. Naudotojas neturi priegijos prie duomenų kaip dirbtinis intelektas ir apskritai gali nenučiuoti kokius duomenis apdorojo dirbtinis intelektas gaudamas konkretų kūrybos rezultatą. Tad vertinant dirbtinio intelekto sukurtą kūrinio fenomeną darbo teorijos kontekste manytina, kad ši teorija paneigia bet kokią autorių teisių pritaikymą bet kuriam galimam subjektui, nors objektyviai pats kūrinys gali ir egzistuoti.

Apibendrinant galima teigti, kad dirbtinis intelektas neturi galimybės turėti priegintinių teisių, kurias akcentuoja darbo teorija. Kūrybiniame darbo procese dirbtinis intelektas labiau išlieka kaip įrankis, o ne autonomiškas kūrėjas. Taip pat darbo teorija paneigia autorinių teisių priklausymą ir kitiems su dirbtinio intelekto kūryba susijusiems asmenims.

1.3. Utilitarizmo teorija

Utilitarinės teorijos esmė ir tikslas yra užtikrinti geriausią įmanomą socialinę naudą. Priešingai nei prigimtinės teisės teorijos (asmenybės ar darbo teorijos) laikoma, kad intelektinės nuosavybės teisės yra pozityviosios teisės padarinys siekiant visuomenei naudingo tikslo (Birštonas *et al.*, 2010, p. 28-29). Visuomenės naudingumas utilitarinių teorių kontekste dažnai pasireiškia ekonominės intelektinės nuosavybės analize, o tai lemia, kad šios pakraipos teorijos dar yra vadinamos ekonominėmis (utilitarinėmis) teorijomis (Birštonas *et al.*, 2010, p. 26, Kiškis, 2009 p. 27). Šios teori-

jos teigimu, intelektinės nuosavybės apsauga yra būtina, nes ji užtikrina kūrybiškumo ir inovacijų augimą, o tai tiesiogiai veikia ekonominius rodiklius. Intelektinės nuosavybės apsauga leidžia saugiau veikti civilinėje apyvarčioje, mažinti kūrybos išlaidų neatsipirkimo riziką ir užtikrina autoriaus atlygį už jo kūrybinį indėlį (Kiškis, 2009 p. 27). Taigi esminis utilitarinės teorijos tikslas yra pasitelkiant intelektinės nuosavybės apsaugą užtikrinti visuomeninę (ekonominę) gerovę.

Akivaizdu, kad dirbtinio intelekto proveržis kūryboje, jau vien dėl mokslo ir galimybės žmogui gyventi patogiau pažangos, savaime laikytinas visuomeniniu gėriu. Intelektinės nuosavybės apsaugos netaikymas dirbtinio intelekto sugeneruotam kūriniui gali lemti motyvacijos leisti naujus kūrinius nebuvimą. Produkto kūrimas ir leidyba dažnai pareikalauja nemenkų investicijų, o atitinkamos apsaugos nebuvimas kelia investicijų neatsipirkimo riziką. Taigi vertingi kūriniai jau vien dėl finansinės rizikos gali būti apskritai neišleidžiami į civilinę apyvarčią, nes potencialus kūrėjas jau ankstyvojoje kūrybos stadijoje bus atbaidytas nuo kūrybinės iniciatyvos. Kaip bebūtų, kūrėjas suinteresuotas gauti atlygį už savo kūrybinį indėlį, o visuomenė suinteresuota, kad vertingi kūriniai būtų prieinami. Paslapyje laikomos naujovės ir inovacijos neskatina mokslo ir meno pažangos, o tai taip pat neigiamai atsiliepia įgyvendinant esminį utilitarinės teorijos siekį – visuomeninę (ekonominę) gerovę (EU copyright protection of works..., 2017, p. 27-28). Todėl ir dirbtinio intelekto kuriamam kūriniui, remiantis utilitarinės teorijos argumentais, taip pat turėtų būti teikiama atitinkama apsauga. Ši teorija sukoncentruota į visuomeninę gerovę, o pats teisinis reguliavimas ir intelektinės nuosavybės apsauga yra tik įrankis minėtam tikslui pasiekti, utilitarinė teorija nekelia atskirų reikalavimų pačiam kūrėjui ar kūriniui (išskyrus tai, kad kūrinys turėtų vienokią ar kitokią apčiuopiamą vertę). Todėl vertinant dirbtinio intelekto sukurtą kūrinių kaip autorių teisių apsaugos objektą būtent utilitarinės teorijos kontekste, tarsi nekyla problemų tokį kūrinių laikyti autorių teisių objektu ir taikyti atitinkamą apsaugą. Klausimas iškyla tik praktinis, kaip autorinėmis teisėmis gali naudotis toks subjektas kaip dirbtinis intelektas? Dirbtinis intelektas yra kompiuterinė programa, taigi šis subjektas neturi teisinio subjektiškumo, jau vien dėl to jis negali naudotis autorinėmis teisėmis į jo sukurtą kūrinių, negali ginti pažeistų teisių teisme ar perleisti teises kitiems asmenims (EU copyright protection of works..., 2017, p. 28-29). Tai akivaizdi praktinė problema, kuri automatiškai kelia kitą klausimą, jei pats dirbtinis intelektas nėra tinkamas subjektas įgyvendinti autorines teises, kam tokiu atveju turėtų būti pavesta disponuoti šiomis teisėmis. Variantų gali būti įvairių: tai gali būti dirbtinio intelekto naudotojas, dirbtinio intelekto programuotojas ar dirbtinio intelekto kaip programos savininkas. Tačiau ir šiems subjektams priskirti autorines teises nėra taip paprasta. Dilema akivaizdi ir Europoje bandoma į tai reaguoti. Antai Europos Parlamentas priėmė 2017 m. vasario 16 d. rezoliuciją su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)) (toliau – Rezoliucija). Rezoliucijos 59 f) punkte įtvirtintas raginimas Komisijai: „ilgainiui su-

kurti specialų robotams skirtą teisinį statusą, kad bent jau pačius tobuliausius autonominius robotus būtų galima laikyti turinčiais elektroninių asmenų statusą – taip būtų atlyginama bet kokia jų padaryta žala, ir galimai taikyti elektroninės asmenybės principus atvejams, kai robotai autonomiškai priima sprendimus ar kitaip savarankiškai sąveikauja su trečiosiomis šalimis“. Taigi Europos Parlamentas ragina reaguoti į dirbtinio intelekto daromą pažangą ir kurti „elektroninių asmenų statusą“, o tai keistų ir (ar) papildytų dabar esantį teisėje įsitvirtinusių asmenų - fizinių ir juridinių sąrašą, galbūt net išjudintų kai kurias įsitvirtinusias dogmas. Kitas pavyzdys – Prancūzijos parlamente atsiradusi iniciatyva sukurti dirbtinio intelekto, kaip autoriaus kūrybos procese, sistemą ir papildyti Prancūzijos intelektinės nuosavybės kodeksą. Nauju reguliavimu nustatyta, kad dirbtiniam intelektui naudojant svetimus kūrinius būtų reikalingas leidimas ir, kad už tokio pobūdžio kūrinių naudojimą autoriai gautų atitinkamą atlygį. Šiuos tikslus bus bandoma pasiekti įvedant kolektyvinį dirbtinio intelekto naudojamų kūrinių administravimą ir apmokestinimą. Taip pat nustatant, kad dirbtinio intelekto sukurti kūriniai būtų ženklinami specialiu žymėjimu ir būtų pateiktas kūrinių bei jų autorių sąrašas, kurie buvo naudojami dirbtinio intelekto kūrybos procese (Bercimuelle – Chamot, 2023, p. 1). Kiek įstatymo projektas yra vykęs ir ar jis bus priimtas paaiškės ateityje, tačiau akivaizdu, kad dirbtinio intelekto proveržis kūryboje verčia reaguoti ir ieškoti būdų kaip sureguliuoti šį reiškinį ir jo keliamas problemas.

Apibendrinant galima teigti, kad utilitarinė teorija nedraudžia dirbtinio intelekto sukurtą kūrinių laikyti autorių teisių objektu, atvirkščiai, šios teorijos atstovaujamos idėjos suponuoja išvadą, kad dirbtinio intelekto kūriniams reikalinga taikyti apsaugą siekiant visuotinės gerovės įgyvendinimo tikslų. Tačiau dirbtinio intelekto teisinio subjektiškumo nebuvimas lemia negebėjimą pasinaudoti autorinėmis teisėmis.

2. Teisių į dirbtinio generatyvinio intelekto kūrinius subjektas

Nuo pat dirbtinio intelekto suklestėjimo XX amžiuje, kai net nesant valstybinio finansavimo ar viešosios reklamos dirbtinio generatyvinio intelekto platformos (toliau – DGI platforma arba DGI programa) populiarėjo ir plėtėsi tarptautiniu mastu, atsirado ir prieštaraujančių ar dvejojančių šios technologijos naudingumu ar saugumu (Rochwell, A. 2017, *The History of Artificial Intelligence*), o ginčinių klausimų atsiranda ir teisės srityje. Atsižvelgiant į tai, jog, dirbtinis generatyvinis intelektas naudojamas įvairiose kūrybos srityse, autorių teisių į kūrinius, sukurtus naudojantis DGI platformomis, klausimas, bei su tuo susijusių teisių apsauga jaudina ne tik pačius kūrėjus – asmenis, kurių kūryba naudojama tobulinti ir „mokyti“ DGI programas – bet ir DGI platformų autorius ir, žinoma, jų vartotojus.

Atkreiptinas dėmesys, jog, kaip minėta, dauguma pačių DGI programų kūrėjų numato, kam atitenka visos autorystės teisės į naujai sukurtą produktą, programų nau-

dojomosi taisyklėse. Pavyzdžiui, vieną iš populiariausių dirbtinio generatyvinio intelekto platformų, sukurtą pokalbių robotu (angl. Chatbot) pavidalu, ChatGPT¹, taip pat platformos Stable Diffusion² ar naudojimosi sąlygose ir taisyklėse (angl. *Terms and policies*) be išimčių numatyta, jog kūrinys, sukurtas naudojant dirbtinį generatyvinį intelektą negali būti laikomas vien nuorodą³ (angl. *Prompt*) pateikusio asmens kūryba, o sukurtas produktas, prieš pasidalinant juo su visuomene t. y. įkeliant į interneto erdvę ar kitaip apipavidalinant, privalo būti įvardytas kaip sukurtas bendradarbiaujant žmogui ir atitinkamos DGI platformos robotui. Štai platformos Stable Diffusion paslaugų teikimo sąlygose tiesiogiai išvardijama, jog visos teisės – nuosavybės teisės ir interesai, įskaitant bet kokias intelektinės nuosavybės teises, į sukurtus vaizdus priklauso Naudotojui⁴ t. y. asmeniui įvedusiam atitinkamą nuorodą, tekstą, idėją su tikslu gauti rezultatą iš dirbtinio generatyvinio intelekto robotu (Stable Diffusion API, Taisyklės ir sąlygos⁵, p. 4.1). Panaši nuostata pateikiama ir anksčiau minėtos ChatGPT platformos nuorodomose „Dalijimosi ir skelbimo politikos“ taisyklėse⁶. Šiose įtvirtinta, jog DGI programos sugeneruoto turinio bendraautorais yra kūrėjas kartu su OpenAI produktu ChatGPT, tačiau minėtose taisyklėse pabrėžiama, jog galutinę atsakomybę už publikuoto ar kitaip išviešinto leidinio, kūrinio ar kitokio sugeneruoto produkto turinį prisiima Kūrėjas t. y. asmuo įvedęs atitinkamą nuorodą. Šią nuostatą OpenAI aiškina taip, kad pats kūrėjas privalo peržiūrėti, modifikuoti ir tobulinti ChatGPT robotu pateiktą rezultatą, kadangi nei patys platformos kūrėjai negali būti atsakingi už robotu sugeneruojamą atsakymą ar kaip nors jį numatyti, o robotas neturi žmogui būdingų kognityvinių gebėjimų, susiformavusių moralinių ir dorovinių vertybių, socialinių normų suvokimo, kad atitinkamai įvertintų ar sukurtas rezultatas nėra įžeidus, atitinka etikos normas, būtų priimtinas visuomenėje. Tik pats Kūrėjas gali įvertinti ar paviešinus sukurtą rezultatą, nepaisant subjektyvių kūrinio estetikos vertinimų, šis galėtų sukelti žalą ar nuostolius. Vis dėl-

¹ ChatGPT – tai kompanijos OpenAI sukurtas dirbtinio generatyvinio intelekto pokalbių robotas (internetinė kompiuterinė programa) veikiantis matematinės tikimybių formulės ir mašininio mokymosi pagrindu. Robotas pateikdamas atsakymą į jam užduotą klausimą ar užduotį (angl. *prompt*) atsakymą sugeneruoja remiantis anksčiau į programą įkeltais ar internete pasiekiamais atsakymų pavyzdžiais ir pateikia „labiausiai tikėtina“ atsakymo variantą.

² Stable Diffusion – kompanijos „Stability“ dirbtinio generatyvinio intelekto platforma, kurios pagrindinis veikimo tikslas – vadinamųjų nuorodų pagrindu generuoti paveikslėlius. Ši programa, kaip ir ChatGPT rezultatą pateikia remdamasi anksčiau šiai pateiktais, į programą įkeltais kitų autorių paveikslėliais, vaizdinio meno kūriniais.

³ Toliau tekste žodis „Nuoroda“ bus naudojamas kaip angliško žodžio *prompt* atitikmuo siekiant apibūdinti tekstą įrašomą DGI platformos robotui.

⁴ Sąvoka „Naudotojas“ naudojama remiantis Stable Diffusion pateiktomis paslaugų teikimo taisyklėmis. Toliau asmeniui įrašiusiam atitinkamą nuorodą į DGI platformos užklauso langą apibūdinti naudojamos tokios sąvokos kaip „Kūrėjas“, „Naudotojas“, „Nuorodos autorius“, priklausomai nuo aptariamų platformos pateiktų paslaugų teikimo taisyklių ir jose naudojamų terminų.

⁵ Internetinė prieiga <https://stablediffusionapi.com/p/Terms-and-Conditions>.

⁶ Internetinė prieiga <https://openai.com/policies/sharing-publication-policy>.

to, OpenAI pabrėžia, jog įvertinus ir šiuos DGI platformų trūkumus, Kūrėjas negali paneigti, jog galutinį darbą šiam pavyko sukurti tik dirbtinio generatyvinio intelekto dėka. Taigi, matyti, jog DGI programų autoriai nesiekia tapti šių platformų pagalba sukurtų kūrinių, produktų autorių teisių apsaugos subjektais, nei apskritai pretenduoja į galimos autorystės pripažinimą, o pagrindinis jų interesas yra pačių DGI platformų plėtra, viešinimas ir populiarinimas. Akivaizdu, jog šiuo atveju vieninteliai asmenys, potencialiai norintys (ir galbūt galintys) pretenduoti į autorystės pripažinimą yra DGI programų vartotojai.

Vienas iš pavyzdžių, įrodančių šią poziciją ir efektyvų jos įgyvendinimą t. y. jau nūdien vykstantį autorių teisių apsaugos įtvirtinimą kūrėjams ir šių kūriniams, kuriems sukurti autorius naudojami dirbtinio generatyvinio intelekto pagalba, yra 2023 m. Jungtinių Amerikos Valstijų autorių teisių apsaugos tarnyba (angl. *United States Copyright Office*) suteikta ribota autorių teisių apsauga autorės Kris Kashtanova kūriniui, grafiniam romanui „Zarya of the Dawn“ (liet. *Aušros Zarja*). Kaip nurodoma JAV autorių teisių apsaugos tarnybos paviešintame laiške K. Kashtanova naudojo programą „MidJourney“⁷, kad sukurtų paveikslėlių seriją, su tikslu šiuos įtraukti į romano, kurio siužetą sukūrė pati, turinį, šį paverčiant grafiniu romanu (JAV autorių teisių apsaugos tarnyba, 2023, *Korespondencija. Zarya of the Dawn*). Kaip minėta K. Kashtanovai buvo pripažinta dalinė autorinių teisių apsauga ir dalinė autorės intelektinė nuosavybė kūrinio atžvilgiu, o tiksliau teisės ir apsauga buvo pripažinti tekstinei kūrinio daliai ir paveikslėlių išdėstymui, nurodžius, kad būtent tame atsispindi kūrėjo individualumas bei originalumas, tuo tarpu apsaugos atskiriems grafinio romano paveikslėliams nebuvo suteikta. Šioje laiško dalyje buvo išskirti du vertinimo kriterijai, kuriais remiantis buvo priimtas minėtas sprendimas: pirma, pateikusi paraišką dėl kūrinio „Zarya of the Dawn“ autorystės įregistravimo autorė nenurodė, jog dalis darbo yra sukurta naudojantis dirbtiniu intelektu, antra, grafinio romano dalis, sukurta naudojantis dirbtiniu intelektu niekaip nebuvo atskirta, taip sudarant įspūdį, jog visas kūrinys yra sukurtas pačios autorės. Buvo pripažinta, jog kūrinių, kurių autorystę siekiama pripažinti ne žmogaus kūrybai (atitinkamai kompiuterio, dirbtinio intelekto ar kt.), autorių teisės nesaugo.

Nepaisant tokio, galimai galinčio pasirodyti neigiamo, sprendimo, šis JAV autorių teisių apsaugos tarnybos išaiškinimas suponuoja, kad pasinaudojus dirbtiniu generatyviniu intelektu kūrybiniame procese autoriams taip pat turi būti atlyginama ir šių autorių teisės turi būti saugomos, o toks sprendimas ateityje galėtų turėtų ypač didelę reikšmę kitiems kūrėjams, siekiantiems panašių kūrinių autorių teisių apsaugos. Tokią nuomonę išsakė ir pats DGI platformos MidJourney kompanijos atstovas, spren-

⁷ MidJourneyAI – tai kompanijos MidJourney sukurtas programinės įrangos įrankis, kuriame dirbtinis generatyvinis intelektas analizuodamas naudotojų tekstinę nuorodą sugeneruoja (sukuria) naujus vaizdus, paveikslėlius atitinkančius aprašytą meninį stilių, kompoziciją ir savybes.

dimą įvardijęs kaip didelę pergalę būtent dėl išvardytų priežasčių, kurios dar labiau skatins kūrėjus naudotis DGI platformomis, ko ir siekia tokių dirbtinio generatyvinio intelekto programų autorių kompanijos⁸.

Papildomai, 2023 m. kovo 15 d., JAV autorių teisių apsaugos tarnyba išleido gaires konkrečiai nurodancias į kokius kriterijus bus atsižvelgiama, kokius ir nurodė aukščiau minėtame sprendime, vertinant galimybę suteikti autorių teisių apsaugą su dirbtinio intelekto pagalba sukurtiems kūriniams. Apibendrinant, gairėse nurodyta, jog „autorių teisių apsauga priklausys nuo to, ar dirbtinio intelekto indėlis yra „mechaninio atgaminimo rezultatas“, ar jis atspindi autoriaus „jo paties sumanymą“ [...] taip pat nuo aplinkybių, ypač nuo to, kaip veikė dirbtinio intelekto įrankis ir kaip jis buvo naudojamas galutiniam kūriniui sukurti (JAV Autorių teisių apsaugos tarnyba, *Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence*, Reg. 16,190, 2023). Taigi, iš pateiktų gairių matyti, jog yra iškeliami tam tikro originalumo ir žmogiškojo indėlio aspektai.

Taigi, matyti, kad DGI platformų kompanijos kaip tik linkusios skatinti dirbtinio generatyvinio intelekto naudojimą kūrybiniame procese kaip įrankį, siekiant autorystę pripažinti asmeniui, kuris įvedė į platformą atitinkamą „nuorodą“ kūriniui sukurti. Ir nors greičiausiai pats dirbtinio generatyvinio intelekto sugeneruotas rezultatas negalėtų būti autorių teisių apsaugos objektu, bet tokių darbų, kurių sukūrimui buvo pasitelkta DGI programa, autoriai, yra potencialūs pretendentai į šių intelektinių teisių apsaugą.

3. Autorių teisių apsaugos ir dirbtinio intelekto kūrinio santykis

Pastaraisiais metais ypač išryškėjo kūrėjų, kurių kūryba naudojama siekiant sukurti duomenų bazę atitinkamų DGI programų robotuose, autorių teisių pažeidimai. Priklausomai nuo to, kokią paskirtį atliks platforma, naudojami yra muzikos kūriniai, paveikslėliai ar kitoks vaizdinis menas, tekstiniai kūriniai ir kt. kurie talpinami į DGI programą ir iš kurių vėliau bus sukuriamas rezultatas atspindintis įrašytą nuorodą. Tokio proceso ir sukurto rezultato originalumo, kopijavimo ir meno atgaminimo klausimai svarstomi tarptautinio reguliavimo lygmeniu. Tai, be kita ko, parodo pastarųjų metų teismų praktika ir vis didesnis kiekis iškeliamų bylų dėl autorių teisių apsaugos užtikrinimo, kurių ieškovais neretai yra kūrėjai, o atsakovais – būtent minėtų DGI platformų kompanijos. Vis dėlto, autorystės ir atsakomybės už neteisėtą kūrinių naudojimą klausimas vis dar yra atviras ir dažnu atveju priklauso nuo valstybėje susiformavusio reguliavimo, o kartais ir nuo kiekvieno asmens individualios originalumo sampratos interpretacijos.

⁸ MidJourney atstovo komentaras 6 pstr. <https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection>

Pastebėtina, jog autorių teisių apsaugos apimtis ir kriterijai, bei taikymo būdas priklauso ir nuo kūrinio rūšies – ar tai būtų, pavyzdžiui, kalbos, ar muzikos kūriniai, kuriems taikomi, be kita ko, kokybinių ir estetinių savybių vertinimo reikalavimai, ar tai sukurtos kompiuterinės programos, kurių autorių teisių apsaugai pripažinti pakanka įrodyti atitinkamą programą esant individualiu autoriaus kūrybos rezultatu (Europos Parlamentas, Direktyva 2009/24/EB). Vis dėlto, pagrindiniai du kriterijai vertinimui, siekiant nustatyti kūrinį, kaip autorių teisių saugomą objektą yra, kaip jau buvo aptarta anksčiau, šio kūrinio pripažinimas intelektualinės kūrybos rezultatu, bei originalumo kriterijaus išpildymas (Mizaras, V., 2008, p. 166). Vis dėlto, atsižvelgiant į tai, kad DGI programų generuojami rezultatai yra sukuriami kitų autorių darbų pagrindu, nagrinėjant autorių teises į atitinkamo DGI sukurto produkto apsaugą turėtų būti įvertintas ir kito kūrėjo – dailininko, rašytojo, autoriaus ir pan. – kūrinio teisėtas panaudojimas naujam rezultatui sukurti.

Šiame etape atsiranda kopijavimo ir teisėto naudojimo, ar kitaip – perdirbimo sąvokos, kurių atskirties kriterijai taip pat ypač svarbūs, siekiant įvertinti galimą pažeidimą. Kaip jau buvo nurodyta, originalumas neatsiejamas nuo kūrinio autoriaus individualumo išraiškos, taigi, kūrinys turi pasižymėti tokiais bruožais, kurie leistų jį atskirti nuo kitų panašių objektų. Nors pabrėžtina, jog originalumo samprata kiekvienoje valstybėje gali būti savita, vis dėlto, vienas iš pagrindinių, dažniausiai akcentuojamų aspektų vertinant kūrinio originalumą yra reikalavimas būtent autoriui, kad naujai sukurtas kūrinys turėtų skirtis nuo pirmesnių panašaus pobūdžio, ar įgyvendinančių, apipavidalinančių tokią pačią idėją kūrinių, ir turėtų tokių esminių skiriamųjų bruožų, kad jų sukurtas kūrinys nebūtų pirmojo kopija (Mizaras, V., 2008, p. 171). Taigi, vienas svarstytinų klausimų, ar kūrinio panaudojimas siekiant sukurti kitą panašų kūrinį turėtų būti vertinamas kaip kopijavimas, ar to autoriaus „kūrybos stiliaus“ savitas įgyvendinimas – perdirbimas, ar DGI programos sukurtas kūrinys būtų vertinamas kaip išvestinis pirmųjų autorių kūrinių rezultatas.

Pastebėtina, jog nagrinėjant atsakomybės, dėl pirminio kitų autorių kūrinių atgaminimo su tikslu treniruoti DGI, klausimą, vyraujančioje praktikoje nurodoma, jog dėl kito asmens kūrybos panaudojimo bei tinkamo atlyginimo sumokėjimo atsakomybė tenka ne kūrėjui pasinaudojusiam DGI savo idėjos įgyvendinimui, bet dirbtinio generatyvinio intelekto programos kūrėjui t. y. programos autoriui ir teisių į programą turėtojui (Fenwick, M., Jurčys, P., 2023, p. 7). Tokia nuostata buvo taip pat pasiūlyta ir priimta Europos Sąjungos Parlamento posėdyje, 2023 m. gruodžio 11 d., kurio metu įtvirtintas išsamus reglamentų rinkinys (vis dar laukiantis Parlamento komitetų balsavimo siekiant oficialaus priėmimo ir paskelbimo ES teisės aktu), kuriu siekiama užtikrinti saugų ir etišką dirbtinio intelekto naudojimą, inovacijų ir pagrindinių teisių suderinimą Europoje. Be kita ko, buvo numatyta pareiga kompanijoms, besinaudojančioms dirbtinio generatyvinio intelekto priemonėmis, atskleisti bet kokią autorių teisių saugomą medžiagą, kuri buvo panaudota jų sistemoms kur-

ti⁹. Toks reguliavimas yra būtinas siekiant apsaugoti nepriklausomus kūrėjus, juk tik pastarųjų kūrybos dėka DGI platformos gali plėstis ar apskritai veikti, kadangi būtent tuo paremtas dirbtinio generatyvinio intelekto veikimas – DGI programos autoriui tik panaudojus kitų kūrėjų darbus ir įkėlus šiuos, ar jų perdarytą versiją, į DGI platformą, ši galėtų „mokytis“ ir pildyti savo „duomenų biblioteką“ (angl. *data library*), iš kurių vėliau bus matematinė tikimybės teorijų būdu sugeneruotas atitinkamas rezultatas. Šiuo atveju viena iš pagrindinių problemų iškyla dėl to, kad autoriai nori, kad jų naudojami kūriniai dirbtinio generatyvinio intelekto mokymui, būtų naudojami su licencijomis t. y. kad jų kūryba būtų naudojama už atitinkamą, jiems priklausančią kompensaciją. Tokių ginčų situacijų pavyzdžių dar praeitais metais iškilo ne viena. JAV kompanija „Getty Images“ – pasaulinio mąsto skaitmeninio turinio kūrėjai ir platintojai – 2023 m. vasario 3 d. kreipėsi į JAV Delavero teismą su ieškiniu atsakovui, dirbtinio generatyvinio intelekto platformų kūrėjui, kompanijai „Stability AI“, jau anksčiau aptartos DGI programos „Stable Diffusion“ savininkei, dėl ieškovo paveikslėlių ir kitokio skaitmeninio vaizdinio turinio naudojimo. Ieškovi teigė, jog „Stability AI“ iš ieškovo duomenų bazės neturėdami leidimo bei nesuteikę jokios kompensacijos nukopijavo daugiau nei 12 milijonų vaizdų ir taip pažeidė bendrovės autorių teisių ir prekių ženklų apsaugą¹⁰. Dar vienas panašaus pobūdžio ieškinytis prieš kompaniją „Stability AI“ pateiktas 2023 m. spalio 30 d. ieškovo – vaizdinio meno kūrėjų dauguo – teigusiu, jog atsakovas be leidimo ar kompensacijos atsiisiuntė ar kitaip įgijo bilijoną autorių teisėmis apsaugotų ieškovo vaizdų, piešinių, kurtų paveikslėlių ir kitokios vaizdinės medžiagos su tikslu sukurti DGI programos „Stable Diffusion“ „mokymosi vaizdus“¹¹. Abiejose bylose ieškovi teigė, jog kiekvienas atsakovo „Stability AI“ sistemos išvestas – sugeneruotas – vaizdas yra autorių teisėmis saugomų vaizdų, paveikslėlių kopijos, dėl ko turėtų būti laikoma, jog gaunami vaizdai yra išvestiniai kūriniai, už kuriuos pirminiams jų autoriams priklauso tinkamas atlyginimas ir jų teisių apsauga. Tokiu pat intelektinės nuosavybės pažeidimo pagrindu 2023 m. rugsėjo 19 d. Niujorko apygardos teismui buvo paduotas grupės – autorių gildijos – ieškinytis¹² prieš kompaniją „OpenAI“. Ieškovi teigė, jog „OpenAI“ „masiškai kopijavo ieškovo [rašytinius] kūrinius be leidimo ar atlygio“ ir autorių teisėmis saugomą medžiagą įtraukė į savo dirbtinio generatyvinio intelekto programų modelius. Vienas

⁹ Europos Parlamento pranešimas spaudai prieiga internetu – <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai>.

¹⁰ „Getty images“ prieš „Stability AI“ prieiga internetu – https://cdn.vox-cdn.com/uploads/chorus_asset/file/24412807/getty_images_vs_stability_AI_delaware.pdf.

¹¹ Sarah Andersen, et al., prieš „Stability AI“ prieiga internetu – https://copyrightlately.com/pdfviewer/andersen-v-stability-ai-order-on-motion-to-dismiss/?auto_viewer=true#page=&zoom=auto&page_mode=none.

¹² Autorių gildija prieš „OpenAI“ prieiga internetu – <https://www.classaction.org/media/authors-guild-et-al-v-openai-inc-et-al.pdf>.

iš pagrindinių ieškovų argumentų buvo tai, jog dėl tokių atsakovo veiksmų vartotojams įvedus bent minimaliai ieškovų knygų atspindinčią, apibūdinančią nuorodą gali atsirasti išvestinių kūrinių, „imituojančių, apibendrinančių ar perfrazuojančių“ jų knygas ar „pagrįstų“ jomis, o tai gali pakenkti jų rinkai ir iš esmės lemti galimybę vartotojams skaityti ieškovų knygas be kompensacijos už jų darbą ir kūrybą.

Taigi, akivaizdu, jog kalbant apie kūrybą ir kūrybinį procesą pasitelkiant DGI programą išskyla ne tik originalumo kriterijaus išpildymo klausimas, bet ir tinkamo kitų autorių kūrybos naudojimo aspektai. Vis dėlto, ir pastarojoje JAV teismų praktikoje ir pačių DGI programų autorių, kūrėjų pripažįstama, jog jeigu asmuo užrašo ir pateikia nuorodą, kuri tiksliai apibūdina kito muzikinio kūrinio, teksto ar paveikslo idėją ir išraišką, tai vargu ar tas žmogus, nors jis ir būtų laikomas „kūrinio turinio aprašo“ iniciatoriumi, būtų laikomas gauto rezultato autoriumi, o gautas rezultatas, nors ir su keliais pakeistais elementais, nebūtų vertintinas kaip originalus, autorių teisių nepažeidžiantis kūrinys, išpildantis asmeninės intelektinės kūrybos ir individualios išraiškos – originalumo, reikalavimus.

Išvados

1. Pagrindinės autorių teisės teorijos, kuriomis remiantis aiškinami autorių teisių apsaugos suteikimo kūriniams tikslai, pateikia skirtingus atsakymus, ar dirbtinio intelekto sukurti kūriniai galėtų būti laikomi autorių teisių saugomais objektais. Asmenybės ir darbo teorijos paneigia dirbtinio intelekto sukurtą kūrinį kaip autorių teisių objektą. Utilitarinė teorija suponuoja poreikį dirbtinio intelekto sukurtam kūrinui taikyti autorių teisių, kad būtų pasiekti utilitarinės teorijos keliami tikslai.
2. Iš atlikto tyrimo matyti, kad dirbtinio generatyvinio intelekto sukurtas kūrinys negali būti savarankiškas autorių teisių objektas, kadangi dirbtinis intelektas laikomas neatitinkančiu autorių teisių subjekto kriterijų. Tačiau naudojantis dirbtiniu generatyviniu intelektu sukurtas kūrinio autorių teisių subjektais galėtų pretenduoti būti asmenys, kurie įveda atitinkamą nuorodą į DGI programą. Pastarieji, gavę DGI programos rezultatą turėtų šį pakoreguoti, patobulinti ir papildyti kūrinių elementais, kurie atspindėtų būtent to subjekto – įvedusio nuorodą, savitą stilių ir individualumą, o patekdami paraišką dėl autorių teisių apsaugos nurodyti, jog kūrinys sukurtas naudojantis DGI programa.
3. Atsižvelgiant į tai, jog nūdien išskyla ginčai tarp kūrėjų ir DGI programų autorių, šiems neteisėtai naudojant nepriklausomų kūrėjų darbus talpinant juos į DGI programų duomenų bases, tokios programos sugeneruojamas rezultatas dažnu atveju laikomas pirminio kūrėjo išvestiniu darbu ar kopija. Dėl šių priežasčių tarptautiniu mastu pastebima tendencija griežtinti dirbtinio intelekto reguliavimą įpareigojant DGI platformų autorius atskleisti jų naudojamus darbus bei autorių teisių

saugomos kūrybos autorius. Prognozuotina, kad kūrėjams, kurie naudoja DGI programas savo kūryboje, veikiausiai bus taip pat taikomi papildomi vertinimo kriterijai, be kita ko, įpareigojimas atskleisti dirbtinio generatyvinio intelekto indelį darbo kūrybos procese siekiant kūrinių autorių teisių apsaugai pripažinti.

Šaltinių sąrašas

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas (1999), *Valstybės žinios*, Nr. 50-1598, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo Nr. VIII-1185 78 straipsnio pakeitimo įstatymas, 2022 m. lapkričio 24 d. Nr. XIV-1579, Vilnius.
2. 2009 m. balandžio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2009/24/EB dėl kompiuterių programų teisinės apsaugos.
3. 2017 m. vasario 16 d. Europos Parlamento rezoliucija su rekomendacijomis Komisijai dėl robotikai taikomų civilinės teisės nuostatų (2015/2103(INL)).

Specialioji literatūra:

4. Babayan, A. (2018). *Dirbtinio intelekto iššūkis žmogaus teisių apsaugos sričiai: robotų statuso reguliavimas. Magistro darbas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Viešosios teisės katedra.
5. Bercimuelle – Chamot, K. (2023). *French Copyright framework for artificial intelligence: a half-hearted attempt*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: French Copyright framework for artificial intelligence: a half-hearted attempt - The IPKat (ipkitten.blogspot.com).
6. Birštonas, R. ir kt. (2010). *Intelektinės nuosavybės teisė*. Vilnius: Registrų centras.
7. Fenwick, M., Jurčys, P. (2023). *Originality and the Future of Copyright in an Age of Generative AI*, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4354449.
8. Kiškis, M. (2009). *Intelektinės nuosavybės teisių doktrinos. Straipsnis*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Socialinės informatikos fakulteto Elektroninio verslo katedra.
9. Mizaras, V. (2008). *Aurių teisė: monografija. Pirmas tomas*. Vilnius: Justitia.
10. Mockevičius, P. (2020). *Dirbtinis intelektas ir autorių teisė. Magistro darbas*. Vilnius: Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Privatinės teisės katedra.
11. Stonkienė, M. (2011). *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė. Mokomoji knyga*. Vilnius: UAB „Petro ofsetas“.
12. University of Bergen, (2017). *EU copyright protection of works created by artificial intelligence systems. Master's thesis*. Bergen: University of Bergen, Faculty of Law.
13. Wilkof, N. (2014). *Theories of intellectual property: Is it worth the effort?* Journal of Intellectual Property Law & Practice. Oxford: Oxford University Press, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: Theories of intellectual property: Is it worth the effort? | Journal of Intellectual Property Law & Practice | Oxford Academic (oup.com).

Teismų praktika:

14. Jungtinių Amerikos Valstijų Delavero apygardos teismo 2023 m. vasario 2 d. byla 1:23-cv-00135-UNA, Getty images“ prieš „Stability AI“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://cdn.vox-cdn.com/uploads/chorus_asset/file/24412807/getty_images_vs_stability_AI_delaware.pdf
15. Jungtinių Amerikos Valstijų pietinės Niujorko apygardos teismo 2023 m. rugsėjo 9 d. byla 1:23-cv-08292, Autorių gildija prieš „OpenAI“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.classaction.org/media/authors-guild-et-al-v-openai-inc-et-al.pdf>.
16. Jungtinių Amerikos Valstijų šiaurinės Kalifornijos apygardos teismo 2023 m. spalio 30 d. byla 3:23-cv-00201-WHO, Sarah Andersen, et al., prieš „Stability AI“ [interaktyvus]. Prieiga per internetą: https://copyrightlately.com/pdfviewer/andersen-v-stability-ai-order-on-motion-to-dismiss/?auto_viewer=true#page=&zoom=auto&pagemode=none.

Kiti šaltiniai:

17. Analla, T. (2023). How AI is Changing the Landscape of Copyright Protection, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://jolt.law.harvard.edu/digest/zarya-of-the-dawn-how-ai-is-changing-the-landscape-of-copyright-protection>.
18. Europos Parlamento pranešimas spaudai [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20231206IPR15699/artificial-intelligence-act-deal-on-comprehensive-rules-for-trustworthy-ai>
19. High-Level Expert Group on Artificial Intelligence., (2018) *A Definition of AI: Main Capabilities and Scientific Disciplines*. Brussels: European Commission, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: [A definition of AI \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:5201800001).
20. Lietuvių kalbos institutas. Lietuvių kalbos žodynas [interaktyvus; žiūrėta 2024-01-02] [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=darbas&id=06008910000>.
21. Rochwell, A. (2017). The History of Artificial Intelligence, [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://sitn.hms.harvard.edu/flash/2017/history-artificial-intelligence/>.
22. US Copyright Office (2023). *Copyright Registration Guidance: Works Containing Material Generated by Artificial Intelligence*, Reg. 16,190. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://www.federalregister.gov/documents/2023/03/16/2023-05321/copyright-registration-guidance-works-containing-material-generated-by-artificial-intelligence>.
23. US Copyright Office, (2023). *Korespondencija. Zarya of the Dawn*. [interaktyvus]. Prieiga per internetą: <https://copyright.gov/docs/zarya-of-the-dawn.pdf>.

DIRBTINIO GENERATYVINIO INTELEKTO KŪRINYS KAIP AUTORIŲ TEISIŲ APSAUGOS OBJEKTAS

SANTRAUKA

Moksliniame straipsnyje nagrinėjamos dirbtinio generatyvinio intelekto kūrinio autorių teisių apsaugos galimybės. Atskleidžiant dirbtinio intelekto kūrinio sampratą per asmenybės, darbo ir utilitarinę teorijas matyti, jog kiekvienu atveju skirtingai būtų vertinama ar toks kūrinys galėtų tapti autorių teisių apsaugos objektu. Asmenybės ir darbo teorijos kontekste dirbtinio intelekto kūrinys negali būti autorių teisių apsaugos objektu, tuo tarpu pastarąjį vertinant per utilitarinės teorijos prizmę – dirbtinio intelekto kūrinys ne tik gali, bet ir turi būti saugomas autorių teisių. Nagrinėjant kūrinių autorystės klausimą tarptautiniu lygmeniu, akivaizdus yra vienodo teisinio reglamentavimo trūkumas. Vis dėlto, įvertinus Europos Sąjungos Parlamento bei Jungtinių Amerikos Valstijų teismų praktikoje naujausiai išsakytas nuomones akivaizdu, jog autorių teisių apsaugos objektu veikiausiai galės būti toks kūrinys, kuris yra sukuriamas pasitelkus dirbtinį generatyvinį intelektą kaip įrankį, tačiau tokiam kūriniai, be kitų reikalavimų, bus taikomi įprasti individualumo, ar kitaip – originalumo, asmeninės intelektualinės kūrybos vertinimo kriterijai.

A WORK OF ARTIFICIAL GENERATIVE INTELLIGENCE AS AN OBJECT OF COPYRIGHT PROTECTION

SUMMARY

This coursework examines the relationship between the work of artificial generative intelligence and copyright and looks at the possibilities of copyright protection for such work. After evaluating and presenting the concepts of work and artificial intelligence, and after examining an AI work through the personality, labour and utilitarian theories, it is apparent that each case is different in terms of whether such a work could be subject to copyright protection. In the context of the personality and labour theories, an AI work cannot be the subject of copyright protection, whereas the latter, viewed through the prism of the utilitarian theory, is not only capable of being copyrightable, but also must be protected by the law. Looking at the question of authorship of this type of work on international level, the lack of uniform legal regulation is evident. However, it is clear from the recent views expressed by the European Parliament regulations and in the case-law of United States of America, that a work created using artificial generative intelligence as a tool is likely to be eligible for copyright protection, but that such a work will also be subject, amongst other requirements, to the usual criteria for assessing the individuality, or otherwise originality, of a personal intellectual creation.